

100 let Jednoty československých matematiků a fyziků

Závěrečné slovo

In: František Veselý (author): 100 let Jednoty československých matematiků a fyziků. (Czech). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. pp. 119–122.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401958>

Terms of use:

© František Veselý

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ZÁVERECNE SLOVO

Zmnoha důvodů nebylo možno připravit pro jubilejní oslavy JČMF v roce 1962 spis, který by podával úplný obraz její rozmanité a rozsáhlé činnosti v celé době jejího stoletého trvání. Tento informativní spis má poněkud jiný cíl. Má podat čtenáři jen základní informace o tom, jaký byl u nás před 100 lety stav matematicko-fyzikální vědy, jak se odrážel v našem školství i kulturním životě a jak k dalšímu rozvoji matematických a fyzikálních věd přispívali ti pracovníci, kteří se ke kolektivní práci sdružovali v Jednotě. Tento cíl spisu chci zdůraznit stručnou charakteristikou vývoje Jednoty i matematických a fyzikálních věd v našich zemích za uplynulých 100 let.

Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky, který roku 1862 založili mladí posluchači filosofické fakulty pražské university, byl jakýmsi svépomocným seminářem, který měl odstraňovat některé nedostatky tehdejší organizace studia na filosofické fakultě. Spolek byl roku 1869 reorganizován a při té příležitosti dostal nové jméno *Jednota českých matematiků*. JCM mohla přijímat za členy i nestudenty a brzy se v ní soustřeďovali k práci téměř všichni čeští pedagogičtí a vědečtí pracovníci v oboru matematiky a fyziky. Počet jejích členů vzrostl do roku 1872 již tak, že se mohla odvážit plnění nových závažných úkolů. Do té doby prakticky neexistovala česká vědecká matematicko-fyzikální literatura knižní ani časopisecká a Jednota usilovala o to, aby tento základní nedostatek odstranila. Proto v dalších 30 letech nejvíce vyniká v činnosti Jednoty snaha o zabezpečení vyučování matematice a fyzice na středních i vysokých školách vydáváním učebnic nebo základních odborných spisů. Od roku 1872 začala JCM vydávat též *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky*, který byl prvním časopisem svého druhu v Rakousku.

Přes nepříznivé pracovní podmínky dosahovali naši vědečtí pracovníci v posledních třech desetiletích minulého století pozoruhodných výsledků. V matematice to byly z počátku jen práce bratří Weyrů a několika dalších pracovníků tzv. české geometrické školy, které měly velmi dobrou úroveň. V devadesátých letech získal si svými pracemi v matematické analýze i v teorii čísel vynikající mezinárodní pověst Matyáš Lerch, který spolu s B. Bolzanem představuje dvojici našich největších matematiků v 19. století; v téže době měly již světovou úroveň algebraické práce Karla Petra. Vývoj naší experimentální fyziky v té době byl poznamenán učitelským působením E. Macha a Č. Strouhala, kteří vyškolili mnoho našich dobrých experimentálních fyziků; ti se pak osvědčili jako učitelé na školách středních i vysokých. První naše teoretické fyziky vychovával A. Seydler a po něm vynikající vědec i pedagog František Kolářek. V astronomii byli prvními českými vědeckými pracovníky A. Seydler a G. Gruss, jejichž zájem byl soustředěn hlavně na problémy nebeské mechaniky.

V letech 1903—1918 vychoval K. Petr s J. Sobotkou mnoho našich dobrých učitelů matematiky i vědeckých pracovníků, z nichž někteří již za 1. světové války začali úspěšně vědecky pracovat. V experimentální fyzice se zlepšily předpoklady k vědecké práci dobudováním nového fyzikálního ústavu, v němž dále pracoval Č. Strouhal za účinné pomoci B. Kučery. V teoretické fyzice byl spolupracovníkem a pak i nástupcem Kolářkovým F. Záviška. V astronomii přibýlo pracovníků, avšak zaměření jejich prací zůstávalo stejné jako v období předcházejícím. V prvních dvou desetiletích tohoto století se na půdě Jednoty rozvinul velmi čilý pedagogický ruch, který v kolektivu středoškolských profesorů podněcovali a vedli zejména B. Bydžovský, L. Červenka, M. Valouch a K. Vorovka. Ediční činnost Jednoty v tomto období velmi vzrostla.

Po první světové válce vzrostl silně počet pracovišť pro české i slovenské pedagogické i vědecké pracovníky v matematice, ve fyzice a v astronomii; současně s ním rostl i počet členů JČMF. V letech 1919 až 1945 se v naší matematice projeví krásné výsledky budovatelské práce K. Petra a J. Sobotky, jejichž žáci dosáhli vynikajících mezinárodních úspěchů v několika oborech matematiky. V experimentální fyzice

se velmi dobře osvědčovali žáci C. Strouhala a B. Kučery, z nichž zejména V. Dolejšek se svým pracovním kolektivem vytvořil vlastní vědeckou školu s mezinárodní pověstí. V teoretické fyzice byl F. Závíška průkopníkem a obhájcem moderních názorů ve fyzice. Pokroky astrofyziky v cizině neměly velký ohlas u našich vedoucích astronomů v této době; originální nápad Fr. Nušla, propracovaný ve spolupráci s J. J. Fričem, přispěl ke vzniku dobré pověsti československých geodetických a geofyzikálních měření. V této době dosáhla svého vrcholu rozsáhlá ediční činnost JČMF za vedení výborného organizátora ředitele M. Valoucha. Neobyčejný rozmach práce Jednoty a jejích členů na poli vědeckém, školském i kulturním byl dočasně zastaven následky německé okupace.

Po druhé světové válce pomáhala Jednota nejprve při obnově našeho středního školství a při obnově pedagogické i vědecké práce na vysokých školách. Od roku 1948 pracovali mnozí členové JČMF na plánu i realizaci základních úprav jednotného školství, na reorganizaci vysokých škol rázu technického nebo přírodovědeckého a na organizaci vědecké práce v ústavech ČSAV. V letech 1948—1952 převzal stát nebo socialistický sektor našeho hospodářství péči o některé úkoly do té doby Jednotou plněné. Teprve potom došlo i k reorganizaci JČMF, která se stala jednou ze společností přidružených k ČSAV. Pro další rozvoj matematicko-fyzikálních věd byly vytvořeny v této době velmi příznivé podmínky, neboť o něj usilují nejen pracovníci mnohých vysokých škol, ale i vědeckých ústavů ČSAV a výzkumných ústavů našeho průmyslu. Naše matematika, fyzika i astrofyzika má nyní velmi dobrou mezinárodní pověst.

Vstoupili jsme již do období rozvité výstavby socialistické společnosti, v němž chceme dosáhnout dalšího zvýšení životní úrovně všech pracujících při zkracování pracovní doby. Dosažení tohoto cíle by nebylo možné bez využití nejnovějších poznatků vědy a techniky ve všech oborech výroby průmyslové i zemědělské. K tomu ovšem bude zapotřebí zvýšeného počtu dobře kvalifikovaných odborných pracovníků, které budeme vychovávat ve školách a dalším studiu i při zaměstnání. Jen školská výchova těsně spojená s výrobní prací může zaručit výchovu

dobrych pracovníků ve všech oborech hospodářské činnosti i ve společenském životě. Podporovat rozvoj matematických a fyzikálních věd i školské výchovy je hlavní úkol JCMF. V ní se musí sdružovat v práci nejen ti, kteří chtějí nové a odborné poznatky získávat, ale i ti, kteří je dovedou a chtějí rozdávat jiným.

„Každý jest volán do boje proti silám, které zatemňují lidského ducha a které mohou být přemoženy jen světlem vědy. A tak vzkvétá využitím přírodních sil — což jest hlavním cílem naší doby — blaženější život po všech obydlích vzdělaného lidstva.“ Tyto pokrokové myšlenky Jana Ev. Purkyně neztratily nic na svém významu pro naši další práci vědeckou, kulturní i politicko-výchovnou.